BADMINTON SPORT TURIDA JUFTLIK O‘YINCHILARINING MAYDONDAGI O‘ZARO JOYLASHUVI VA TAKTIK HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI

Ismoilov Izzatulla Karimjon o‘g‘li
Farg‘ona davlat universiteti Jismoniy madaniyat va sport faoliyati fakulteti Sport o‘yinlari nazariyasi va uslubiyati kafedrasi o‘qituvchisi
E-mail:i24443871@gmail.com
Jo’rayev Izzatulla Ikromjon o‘g‘li
Farg‘ona davlat universiteti Jismoniy madaniyat va sport faoliyati fakulteti Badminton yo’nalishi 1-bosqich 26.259 guruh tabasi.
E-mail:izatillojorayev52@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada badminton juftlik bahslarida o‘yinchilarning maydondagi pozitsion joylashuvi, hujum va himoya fazalari o‘rtasidagi almashinuv hamda sheriklararo taktik muvofiqlikni shakllantirish masalalari nazariy-metodik jihatdan tahlil qilinadi. Xalqaro badminton federatsiyasining murabbiylik qo‘llanmalari va pozitsion harakatlarni modellashtirishga oid ilmiy ishlar asosida o‘quv-mashg‘ulot jarayoni uchun bosqichma-bosqich mashqlar majmuasi, kuzatuv indikatorlari va pedagogik nazorat mezonlari taklif etiladi. Tavsiyalar tajriba natijasi emas, ilmiy manbalar sintezi asosida ishlab chiqilgan metodik model sifatida talqin etiladi.

Kalit so‘zlar: badminton, juftlik o‘yini, pozitsion joylashuv, taktik hamkorlik, hujum, himoya, koordinatsiya, pedagogik nazorat.

Kirish

Zamonaviy badminton juftlik bahslarida texnik mahorat bilan bir qatorda ikki sportchining bir vaqtda to‘g‘ri qaror qabul qilishi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Volanning yuqori tezlikda harakatlanishi, zarbalar oralig‘idagi vaqtning qisqaligi va raqiblar tomonidan bo‘sh hududlardan foydalanish ehtimoli o‘yinchilarni maydonni birgalikda qoplashga majbur etadi. Shuning uchun juftlik taktikasi ikki individual o‘yinchining harakatlari yig‘indisi emas, balki rollar va mas’uliyat zonalari dinamik ravishda taqsimlanadigan yaxlit tizimdir. BWF murabbiylik materiallarida hujumda oldingi–orqa, himoyada esa yonma-yon joylashuv ustuvor model sifatida tushuntiriladi. Biroq mazkur sxemalarni o‘zgarmas qoidaga aylantirish xato: haqiqiy pozitsiya volanning yo‘nalishi, sherikning zarba nuqtasi va raqib javobining ehtimoliga moslashtiriladi. Tadqiqotning maqsadi — juftlik o‘yinida pozitsion harakat va taktik hamkorlikni o‘rgatishning amaliy qo‘llash mumkin bo‘lgan metodik modelini asoslash.

Tadqiqot materiallari va metodlari

Ish nazariy-metodik tahlil xususiyatiga ega. BWFning taktik tayyorgarlikka oid murabbiylik va o‘qituvchilik materiallari, juftlik o‘yinidagi joylashuvni matematik modellashtirishga bag‘ishlangan tadqiqot hamda musobaqa qoidalari taqqoslandi.Tahlilda tizimli yondashuv, vaziyatli modellashtirish, pedagogik kuzatuv mezonlarini loyihalash va metodik umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Maqolada sportchilar ishtirokidagi yangi eksperiment o‘tkazilgani yoki statistik ishonchlilik aniqlangani da’vo qilinmaydi.

Natijalar va muhokama

Pozitsion tashkil etishning birinchi tamoyili — hujum tashabbusini saqlash. Orqa zonadagi o‘yinchi yuqoridan yo‘naltirilgan zarba yoki kuchli hujumni bajarayotganda sherigi oldingi va o‘rta zonadagi qaytishlarni kutib oladi. Oldingi sportchi volanni imkon qadar erta qabul qilish, tekis zarbalarni to‘sish va raqibning ko‘tarma javobiga bosim o‘tkazish vazifasini bajaradi. BWF qo‘llanmasida oldingi o‘yinchining o‘rta zonadagi «kanal hujumi» joylashuvi alohida ko‘rsatiladi. Ikkinchi tamoyil — himoyada maydon kengligini qoplash. Raqib yuqoridan hujum qilganda juftlik ko‘pincha yonma-yon turib, zarba yo‘nalishiga qarab sinxron siljiydi. Bu holda faqat har bir sportchining «o‘z yarmi»ni himoya qilishi yetarli emas: to‘g‘ri va diagonal javoblar ehtimoli

o‘zgarishi bilan markaziy bo‘shliqni ham nazorat qilish lozim. Uchinchi tamoyil — fazalararo tez o‘tish. Himoyadan qisqa blok yoki tezkor drive orqali hujumga o‘tilganda, volanni qaytargan sportchi to‘r tomon harakatlanishi, sherigi esa orqa va o‘rta hududni qoplashi mumkin. Bunday almashinuvni avval kelishilgan signal, so‘ng o‘yin vaziyatini mustaqil anglash orqali o‘rgatish maqsadga muvofiq.

Taklif etilayotgan o‘qitish modeli

Birinchi bosqich — fazoviy tasavvurni shakllantirish: sportchilar volansiz harakat qilib, «old–orqa», «yonma-yon» va «hujumdan himoyaga» o‘tish holatlarini o‘zlashtiradi. Ikkinchi bosqich — oldindan belgilangan kombinatsiyalar: murabbiy lift–smash–block kabi ketma-ketliklarni uzatadi, juftlik esa har zarbadan so‘ng yangi pozitsiyani egallaydi. Uchinchi bosqich — o‘zgaruvchan yo‘nalishdagi mashqlar: raqib yoki murabbiy volanni kutilmagan zonalarga yo‘naltirib, sheriklarning qamrov chegarasini sinaydi. To‘rtinchi bosqich — cheklangan o‘yin: faqat hujumni saqlab qolish yoki himoyadan tashabbusni qaytarish uchun qo‘shimcha ball beriladi. Beshinchi bosqich — videokuzatuv va refleksiya: murabbiy pozitsion xatolarni muhokama qilib, keyingi mashg‘ulot vazifalarini aniqlaydi. BWF Shuttle Time materiallari pozitsion o‘yin va oldindan belgilangan zarba ketma-ketliklaridan foydalanishni tavsiya qiladi.

Pedagogik baholash mezonlari

Metodik monitoring uchun quyidagi indikatorlar tavsiya etiladi: (1) zarbadan keyin maqsadli pozitsiyani egallashning o‘z vaqtida bajarilishi; (2) sheriklar o‘rtasida markaziy zonada to‘qnashuv yoki ikkilanish holatlari; (3) raqibning bo‘sh zonaga yo‘naltirgan zarbalariga javob ulushi; (4) himoyadan hujumga muvaffaqiyatli o‘tish epizodlari; (5) kommunikativ signallarning aniqligi. Har bir indikatorni bir xil turdagi 10–20 o‘yin epizodida qayd etish va mashg‘ulotlar kesimida taqqoslash mumkin. Bu miqdorlar ilmiy tajribadan olingan normativ emas, murabbiylik kuzatuvi uchun taklif etilgan amaliy diapazondir. Xie va hammualliflarining pozitsion harakatni modellashtirishga oid tadqiqoti fazoviy tahlilning ilmiy istiqbolini ko‘rsatadi.

Xulosa

Badminton sport turining juftlik bahslarida o‘yinchilarning maydondagi samarali joylashuvi, o‘zaro taktik hamkorligi va harakatlar muvofiqligi musobaqa faoliyati natijadorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Juftlik o‘yinining o‘ziga xos xususiyatlari sheriklarning nafaqat individual texnik-taktik tayyorgarligini, balki ularning o‘zaro harakatlarini muvofiqlashtirish, maydon hududlarini oqilona taqsimlash, raqibning hujum va himoya harakatlarini oldindan bashorat qilish hamda o‘zgaruvchan o‘yin vaziyatlariga tezkor moslashish qobiliyatlarini ham takomillashtirishni talab etadi.

O‘tkazilgan nazariy va ilmiy-metodik tahlillar asosida juftlik bahslarida pozitsion joylashuv samaradorligi hujumkor va himoyaviy taktik tuzilmalarni o‘yin vaziyatiga muvofiq o‘z vaqtida almashtirish, sheriklar o‘rtasidagi funksional vazifalarni to‘g‘ri taqsimlash, maydonning bo‘sh hududlarini samarali qoplash hamda keyingi zarbaga tayyorlanish jarayonlarini uzviy tashkil etish bilan bog‘liqligi asoslandi. Xususan, hujum jarayonida oldingi va orqa pozitsiyalarning uyg‘unlashuvi, himoyada esa yonma-yon joylashuvdan oqilona foydalanish raqib zarbalariga javob qaytarish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

Tadqiqot doirasida taklif etilgan besh bosqichli o‘rgatish va takomillashtirish metodikasi badmintonchilarda dastlabki pozitsion bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish, ularni standart mashg‘ulot sharoitida mustahkamlash, murakkab o‘yin vaziyatlarida taktik harakatlarni rivojlantirish, sheriklar o‘rtasidagi koordinatsion hamkorlikni takomillashtirish hamda egallangan ko‘nikmalarni musobaqa faoliyatiga tatbiq etishga yo‘naltirilgan. Mazkur metodik yondashuv texnik harakatlarni alohida o‘rgatishdan ularni yaxlit taktik kombinatsiyalar tarkibida qo‘llashga bosqichma-bosqich o‘tishni nazarda tutadi.

Xulosa qilib aytganda, badminton juftlik bahslarida o‘yinchilarning maydondagi joylashuvini takomillashtirish faqat texnik harakatlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmasdan, taktik tafakkur, o‘zaro hamkorlik, koordinatsion qobiliyatlar va vaziyatga moslashuvchan qaror qabul

qilish ko‘nikmalarini kompleks rivojlantirishga asoslanishi lozim. Taklif etilgan metodika juftlik o‘yinchilarining pozitsion tayyorgarligini tizimli tashkil etish va mashg‘ulotlar mazmunini ilmiy-metodik jihatdan takomillashtirish uchun amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Kelgusidagi ilmiy tadqiqotlarda mazkur metodikaning samaradorligini eksperimental jihatdan baholash maqsadida nazorat va tajriba guruhlari ishtirokida pedagogik tajribalar tashkil etish, videokuzatuv va videoanalitika texnologiyalari yordamida pozitsion xatolar soni, maydonni qoplash samaradorligi, hujumdan himoyaga o‘tish tezligi, sheriklar harakatlarining muvofiqligi hamda taktik qarorlarning natijadorligini qiyosiy tahlil qilish tavsiya etiladi. Olingan natijalar asosida badmintonchilarning juftlik bahslariga ixtisoslashgan texnik-taktik tayyorgarligini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy asoslangan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Badminton World Federation. Coach Education: Coaches’ Manual, Level 1. Module 8: Tactics. BWF, 2017.
2. Badminton World Federation. Shuttle Time: Teachers’ Manual. BWF.
3. Xie, et al. Algorithmic Study on Position and Movement Method of Badminton Doubles. Scientific Programming, 2022, Article 6422442. https://doi.org/10.1155/2022/6422442
4. Badminton World Federation. Laws of Badminton. BWF Statutes, Section 4.1.